

далейшым (с. 214, 3 радок знізу), *разных* замест *розных* (с. 101, 17 радок зверху) і г. д.

Выказаныя заўвагі не зніжаюць навуковай і вучэбнай якасці дапаможніка. Ён паспрыяе павышэнню тэарэтычнага ўзроўню студэнтаў-філолагаў у галіне мовазнаўства, беларусізацыі вучэбнага працэсу ў ВНУ рэспублікі. Выданне ўносіць свой адметны ўклад у беларускую нацыянальную навуку і культуру.

А. А. Гіруцкі

В. Н. М а н а к і н. Основы контрастной лексикологии: близкородственные языки. Киев; Кировоград: Центральноукраинское издательство, 1994. 262 с.

Найбольш выразна і яркая нябачныя ўнутраныя якасці слова робяцца відачнымі і адметнымі менавіта пры яго ўсебаковым параўнанні з адпаведнікамі іншых моў. Размаітыя семантычныя адценні, нацыянальныя каларыт і стылістычная афарбоўка лексем пры гэтым блізкароднасных мовах, як украінская і руская, украінская і беларуская, нельга занатаваць, па зробленых высновах аўтара дадзенай манаграфіі, аніводнай пары семантычна і стылістычна эквівалентных лексем не толькі сярэд абстрактных слоў, але і ў межах тэматычных групавак слоў з канкрэтна-прадметным значэннем, тыпу *дом, воз, кол, галета* і да т. п. На матэрыяле канкрэтных слоў пераважна ўкраінскай і рускай моў, а таксама метэаралагічнай лексікі славянскіх моў, у тым ліку і беларускай, падрыхтавана кніга ўкраінскага моваведа Уладзіміра Манакіна. Праўда, даследаванне мае ў значнай ступені тэарэтычны характар, бо факты з розных славянскіх моў вывучаюцца не франтальна і масава, а выкарыстоўваюцца для ілюстрацыі тых або іншых назіранняў, разважанняў і ідэй аўтара.

Да навуковых вартасцяў працы, з дапамогай якіх усталёўваецца новая лінгвістычная дысцыпліна — кантрастыўная лексікалогія блізкароднасных славянскіх моў, можна аднесці дэтальную распрацоўку аўтарам зыходных паняццяў згаданай дысцыпліны і іх тэрміналагізацыю, вылучэнне адзінак, аспектаў і галоўных катэгорый кантрастыўнай лексікалогіі, вызначэнне навуковых прынцыпаў і асноўных параметраў супастаўляльнага аналізу слоў блізкароднасных моў. Пры кантрастыўным даследаванні лексікі такіх моў надзвычай істотным служыць выбар свосааблівага эталона, на фоне якога, або з якім параўноўваюцца моўныя адзінкі для выкрыцця іх зместу. З улікам таго, што кожная нацыянальная мова ўяўляе сабой адмысловае, непаўторнае адлюстраванне і асэнсаванне знешняй рэчаіснасці (дадзеная думка, выказаная яшчэ В. Гумбальтам, паслядоўна праводзіцца праз усю манаграфію), прыняцце адной з жывых моў ці яе адзінак за падобны эталон для аб'ектыўнага агалення семантычных асаблівасцяў слова іншай мовы нельга лічыць мэтазгодным, бо ўнікае пытанне, а

чаму не іншая мова выбрана ў якасці ўзору, або эталона. Пры такой дэлегіме аўтар знаходзіць выйсце, бадай, аптымальнае, у тым, што план зместу лексікі розных моў павінен аналізавацца на фоне такіх адзінак-эталонаў, як семы. Апошнія ўяўляюць сабой кагнітыўныя (мысліцельныя) часткі плана зместу і не залежны ад структуры і спецыфікі кожнай мовы. З адмысловых камбінацый такіх сем і ўтвараюцца самавітыя значэнні лексем кожнай мовы.

Заўважым, аднак, што выдзяленне і сем, і семем (асобныя значэнні полісемічнага слова) у працы амаль цалкам грунтуецца на інфармацыі, што месціцца ў тлумачальных слоўніках, якія, зразумела, не могуць служыць поўнай і даставернай крыніцай для семага і семемнага аналізу слоў, бо іх прызначэнне паліагае пераходзіць у мінімальнай агульнадаступнай для носбітаў мовы характарыстыцы лексічных значэнняў. Для вылучэння шматстайных адзінак плана зместу слоў у сучаснай лінгвістыцы распрацаваны даволі дасціпныя і вытанчаныя навуковыя прыёмы, што стасуюцца з лагічнымі, трансфармацыйнымі, дыстрыбуцыйнымі, кантэкстуальнымі, псіхалінгвістычнымі і іншымі метадыкамі, якіх фактычна ўнікае аўтар. Дадзеныя ж аналізу слоў на ўзроўні толькі лексікаграфічных крыніц робяць многія вывады, што назіранні даследчыка ў значнай ступені трывіяльнымі. Так, пры апісанні семемнага складу беларускай лексемы *изрань* на аснове тлумачальнага слоўніка беларускай мовы ў ёй выдзяляюцца чатыры значэнні, і толькі першаму з іх у рускай і ўкраінскай мовах знаходзіцца адпаведнікі *изморозь* і *поморозь*, тады як значэнні 'сівізна', 'змрок', 'шэрасць' перакладаюцца словамі, што сэнсава не лучацца з першай семемай памянёнай лексемы. Гэтыя звесткі зафіксаваны ў слоўніках і запачычаны адсюль аўтарам для кантрастыўнага аналізу моўных адзінак, але ж адной з мэт свайго даследавання ён мае нешта адваротнае — пабудова кантрастыўнай лексікаграфіі, якая мае быць «распрацаванай на аснове прапанаваных у нашым даследаванні метадаў і прыёмаў супастаўляльнага аналізу лексікі (с. 238). Што тычыцца параўнальнага апісання лексікі з выкарыстаннем сем, г. зн. кагнітыўных універсальных адзінак плана зместу, то зроблена заяўка аўтара засталася, па сутнасці, не рэалізаванай, бо пры канкрэтным супастаўленні слоў для зазначаных сем не прапанаваны ні метады іх вылучэння, ні эфектыўныя спосабы іх выкарыстання. Магчыма, вырашэнне такой задачы па супастаўляльнаму аналізу лексікі з'яўляецца прэрагатывай і кампетэнцыяй не аднаго навукоўца, а цэлага лінгвістычнага накірунку, цагліны ў падмурак якой заклаў сваёй працай У. Манакін. Таму дадзеная манаграфія здатна выклікаць цікавасць і будзе карыснай для ўсіх спецыялістаў-моваведаў, якія займаюцца кантрастыўным вывучэннем лексікі блізкароднасных славянскіх моў.

Б. А. Плотнікаў